

Viisi ehdotusta Suomelle

Sitra Työpaperi • 2.2.2015

Sitra Työpaperi tarjoaa monialaista tietoa asioista, jotka vaikuttavat yhteiskunnan muutokseen. Työpaperit ovat osa Sitran tulevaisuustyötä, jota tehdään ennakkoinnin, tutkimuksen, hanketoiminnan ja kokeilujen sekä koulutuksen menetelmin.

Ilmastonmuutos, elinkeinorakenteen murros ja työpaikkojen katoaminen kiihtyvät. Samalla heikentyvä kilpailukyky ja huoltosuhde sekä kiristynyt kansainvälinen turvallisuuspoliittinen tilanne vaikeuttavat Suomen muutoksiin sopeutumista. Uudistumiskykymme on ollut nopeasti muuttavassa globaalissa toimintaympäristössä liian hidasta. Suomessa on kuitenkin riittävästi osaamista ja yhteistyökykyä, jotta isot rakenteelliset muutokset voidaan toteuttaa.

Vaikeina aikoina huomio kohdistuu usein lyhyen aikavälin päätöksiin, vaikka useimpien ongelmien taustalla on pitkän aikavälin rakenteellisia haasteita. Tulevaisuusorganisaationa Sitra pitää pitkäjänteisten rakenteellisten muutosten rohkeaa läpiviemistä nyt erityisen tärkeänä. Sitra on eduskunnan alainen toimija, jonka tehtävänä on edistää Suomen vakaata ja tasapainoista kehitystä. Tämän takia Sitra esittää Suomen päättäjille viittä suurta muutosta, joita tarvitaan suomalaisten hyvinvoinnin turvaamiseksi, yritystoiminnan kehittämiseksi ja talouden sekä työpaikkojen kääntämiseksi kasvu-uralle uudessa tilanteessa.

Meillä on hyvät mahdollisuudet onnistua. Pohjoismainen yhteiskuntamalli on yksi maailman parhaita, kun sitä mitataan talouskehityksen ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta – ja sen pohjalle on hyvä rakentaa. Pienenä, yhteistyökykyisenä ja hyvin koulutettuna maana meillä on mahdollisuus kehittää uusia entistä parempia toimintamalleja ja viedä ne nopeasti käytäntöön. Meiltä vaaditaan nyt samankaltaisia rohkeita, ennakkoluulottomia ja uudenlaisia ratkaisuja kuin suomalainen hyvinvointivaltio oli aikanaan.

Tähän paperiin Sitra on hahmotellut viisi yli hallituskausien (10–20 vuotta) ulottuvaa strategista tavoitetta, jotka vievät meitä kohti kestävästä hyvinvointia:

- Yhdenvertaiset ja ennakoivat sosiaali- ja terveyspalvelut tukevat hyvinvointia kansantalouden kantokyvyn rajoissa
- Vähähiilisyys ja resurssiviisaus rakentavat Suomen kilpailukykyä ja kasvua
- Kannustimet mielekkääseen työhön ja tekemiseen kaikille
- Strateginen ja ketterä hallinto ratkaisee viheliäisiä ongelmia ja toteuttaa rakenteellisia uudistuksia
- Kansalainen omistaa, hyödyntää sekä valvoo itseään koskevaa tietoa.

Jokainen strateginen tavoite on purettu muutamaksi seuraavan hallituskauden aikana läpivietäväksi tavoitteeksi ja sen lisäksi on esitelty esimerkkejä käytännön kärkihaaehdotuksista, jotka mahdollistavat seuraavan hallituskauden tavoitteiden toteutumisen. Kolme ensimmäistä strategista tavoitetta pureutuvat hyvinvointimme ja kilpailukykyimme tärkeimpiin haasteisiin, kun taas paperin kaksi viimeistä tavoitetta kuvaavat ensisijaisesti keinoja, jotka mahdollistavat yhtenäisen ja osallistavan päätöksenteon sekä tarvittavien rakenteellisten muutosten tehokkaan toteuttamisen.

Sitran ehdotuksilla on Suomen kilpailukykyä, taloutta ja työllisyyttä parantavia vaikutuksia, mitkä suoraan edesauttavat julkisen talouden tasapainottamista, mutta samalla ehdotukset tähtäävät pitkälle tulevaisuuteen.

1. Yhdenvertaiset ja ennakoivat sosiaali- ja terveyspalvelut tukevat hyvinvointia kansantalouden kantokyvyn rajoissa

Laadukkaiden palvelujen turvaaminen, kansalaisten yhdenvertaisuus ja sote-palvelujen kustannusten kasvun hillintä edellyttävät rahoitusjärjestelmän uudistamista ja yksinkertaistamista. Nykyinen sote-palvelujen rahoitusjärjestelmä asettaa suomalaiset palvelujen suhteen eriarvoiseen asemaan asuinpaikan ja elämäntilanteen mukaan.

Miksi muutos on välttämätön?

Nykyisessä, monikanavaisessa ja tarjontavetoisessa sosiaali- ja terveyspalvelujen rahoitusmallissa kukaan ei vastaa järjestelmän tehokkuudesta ja asiakkaan kokonaisedusta, koska hajanaisen järjestelmän yksittäisillä toimijoilla ei ole tähän kannustimia eikä keinoja. Nykyinen järjestelmä on viime vuosina johtanut kansalaisten voimakkaaseen eriarvoistumiseen sosiaali- ja terveyspalveluissa asuinpaikan ja tuloluokan mukaan. Samaan aikaan palvelujen alhainen tuottavuuskehitys ja väestön poikkeuksellisen nopea ikääntyminen ovat kasvattamassa sote-palvelujen osuutta bruttokansantuotteesta yli kansantalouden kantokyvyn.

On sekä kansalaisten että kansantalouden etu muuttaa järjestelmää niin, että siihen sisältyvät selvät kannusteet tuottaa palveluita tehokkaasti ja asiakkaan kannalta mahdollisimman vaikuttavasti nykyisen osuoptimoiminnin sijaan. Tämä edellyttää monikanavaisen rahoitusjärjestelmän purkamista.

Syksyllä 2013 Oulussa tehdyn terveydenhuoltotutkimuksen mukaan 10 prosenttia asukkaista kerryttää 81 prosenttia kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon kustannuksista. Merkittävin tieto on, että asukkaiden kustannuksista 38 prosenttia syntyy asiakkailta, jotka käyttävät pelkästään terveyspalveluita ja loput, 62 prosenttia, asiakkailta, jotka käyttävät sekä terveys- että sosiaalipalveluita. Asiakkaan edun ja kustannusten kasvun hillinnän näkökulmasta sosiaali- ja terveyspalvelujen integroiminen on siis merkittävä askel oikeaan suuntaan.

Nykyinen terveydenhoidon järjestelmämme keskittyy sairauksien hoitoon, vaikka ylivoimaisesti tehokkainta terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä on ennaltaehkäisy. Terveys ja hyvinvointi luodaan pitkälti sote-järjestelmän ulkopuolella ja siksi ne tulee ymmärtää nykyistä laajalaisemmin. Samalla sote-rahoitusjärjestelmän uudistuksen pitää lisätä kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia ja valinnanvapautta sekä kannustaa ihmisiä ottamaan enemmän vastuuta omasta ja läheistensä hyvinvoinnista. Uuden

järjestelmän tulee myös luoda edellytyksiä uudentilaisille palveluille, jotka perustuvat sosiaali- ja terveydenhuollon digitalisoitumiseen ja asiakkaiden omaan aktiivisuuteen.

Hallituskauden tavoitteet ja kärkihankkeet

Sosiaali- ja terveydenhuollon rahoitusjärjestelmän uudistuksessa asiakkaan valinnanvapaus pitää valjastaa muutoksen ajuriksi. Uudessa rahoitusmallissa asiakkaan tulee voida valita omien palveluidensa tuottaja, joka voi olla julkinen tai yksityinen. Lähtökohta tulee olla, että raha ohjautuu tuottajalle asiakkaan valinnan kautta.

Kun raha seuraa asiakasta, palveluntuottajilla on kannustimet kilpailla keskenään laadulla ja palvelun tuloksellisuudella, koska asiakkaat valitsevat palvelunsa näiden tekijöiden perusteella. Palveluntarjoajan etu on paitsi voittoa kilpailu asiakkaista, myös palvelu heitä mahdollisimman tehokkaasti. Siksi uusi rahoitusjärjestelmä ohjaa palveluntuottajia hyödyntämään sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen parhaimpia käytäntöjä, kuten uudentilaisia digitaalisia palveluja ja ennaltaehkäisyyn keskittyviä toimintamalleja. Terveyden ylläpitäminen ja hyvinvoinnin edistäminen on sekä palveluntarjoajan että asiakkaan etu.

Rahoitusmallin yksikanavaisuuden ansiosta erilaisten käytäntöjen tehokkuutta, niiden kustannuksia ja tuloksellisuutta, voidaan vertailla keskenään. Samalla järjestelmä muuttuu nykyistä huomattavasti läpinäkyvämmäksi ja ohjattavammaksi. Rahoitusjärjestelmän yksikanavaisuus toteutuu niin, että jokaisella viidellä sote-alueella on oma tili, jonne eri rahoituslähteistä tuleva raha ohjataan, ja jonka kautta kaikki palveluihin käytettävä raha kulkee.

Palvelujen järjestäjien ja tuottajien roolit on uudessa rahoitusjärjestelmässä erotettava selvästi toisistaan. Järjestäjän tärkein tehtävä on ohjata ja valvoa palvelujen tuottajaa, eli julkista, yksityistä tai kolmannen sektorin toimijaa.

Uuteen rahoitusmalliin sisältyvät kannustimet hyödynnetään täysimittaisesti, kun samaan aikaan luodaan edellytyksiä uudentilaisille, sosiaali- ja terveydenhuollon digitalisoitumiseen perustuville palveluille. Näihin kuuluvat esimerkiksi erilaiset mobiili- ja omahoitopalvelut. Suuri osa suomalaisista haluaa tarkkailla terveyttään, pitää itsestään parempaa huolta - ja sairastuessaan tuntee oman hoitoprosessinsa ja vaikuttaa siihen.

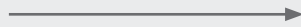
Digitaaliset omahoitoratkaisut täydentävät perinteisiä palveluja, tukevat osaltaan kansalaisten valinnanvapautta ja antavat ihmisille mahdollisuuden ottaa itse vastuuta terveydestään ja hyvinvoinnistaan. Tämän ansiosta julkisia ja

yritysten tarjoamia sosiaali- ja terveyspalveluja saadaan kohdennetuksi järkevämmiin ja terveydenhuollon ammattilaisten aikaa vapautuu rutiineista monisairaiden hoitamiin ja kipeämmin palveluita tarvitseville.

Sähköisillä omahoitopalveluilla palvelua voidaan tarjota ympäri vuorokauden, myös viikonloppuisin, ja samalla vähentää sosiaali- ja terveydenhuollon jonoja. Samalla kynnys kääntyy ammattilaisten puoleen madaltuu, mikä puolestaan parantaa sairauksien ennaltaehkäisyä.

**Sitran ehdotus
hallituskauden tavoitteeksi:**

Ennaltaehkäisevän ja vaikuttavan hoidon takaamiseksi sote-palveluissa siirrytään yksikanavaisen rahoitukseen

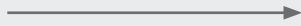

Kärkihanke:

Palvelupaketteihin perustuvan rahoitusmallin käyttöönotto, Kelasta rahoituksen operaattori

**Sitran ehdotus
hallituskauden tavoitteeksi:**

Digitaalisten omahoitoratkaisujen käyttöönoton edistäminen

Kärkihanke:

Virtuaaliklinikasta uusi terveyspalveluasoinnin kanava

Palvelupaketteihin perustuvan rahoitusmallin käyttöönotto, Kelasta rahoituksen operaattori

Palvelujen järjestämisen ja tuottamisen apuvälineiksi otetaan palvelupaketit, joiden avulla sote-palvelut kootaan asiakaslähtöisiksi, hallittaviksi ja läpinäkyviksi kokonaisuuksiksi. Palvelupakettien avulla palvelut voidaan tuotteistaa. Erityisen tärkeää on tehdä tuotetuksen kautta sekä sosiaalipalveluissa että perusterveydenhuollossa huolelliset laskelmat palvelujen hinnoista ja laadusta. Palvelujen hintojen ja laatutietojen läpinäkyvyys ja vertailtavuus ovat myös valinnanvapauden toteutumisen edellytyksiä.

Palvelupaketit ovat väline, jolla järjestämisvastuussa oleva sote-alue sopii palveluiden tuottajien kanssa konkreettisesti siitä, kuka tuottaa minkälaisia palveluita ja kuinka paljon ne maksavat. Peruspalvelupaketti, joka sisältää esimerkiksi yleislääkärikäynnit, voidaan tarvittaessa toteuttaa valinnanvapauden mahdollistamiseksi palvelusetelien tapaan. Tällöin asiakas ohjaa valinnoillaan tuotantojärjestelmää. Samalla sosiaali- ja terveyspalvelut voidaan palvelupaketeissa integroida toisiinsa. Palvelupaketit ovat myös sote-alueen ja tuottamisvastuussa olevan kuntayhtymän välisen tulostulosohjauksen työkalu.

Sote-alueiden tilien operaattorina toimii Kela, jolla on jo ennestään tehtävään soveltuva muokattavissa oleva tietojärjestelmä. Käytännössä Kela kerää lakisääteiset vakuutusmaksut ja kohdentaa ne kunkin sote-alueen tilille. Kela myös kerää palveluiden tuottajien keräämät asiakasmaksut ja maksaa palveluntuottajille sopimusten perusteella. Koska Kela on kansallinen toimija, sen tietojärjestelmien avulla voidaan luoda myös yhtenäinen tietopohja asiakkaiden terveystiedoista sekä terveyspalvelujen laaturekisteri. Tämä puolestaan antaa vahvan pohjan kehittää tulevaisuuden sosiaali- ja terveyspalveluja, jotka perustuvat entistä enemmän henkilökohtaisiin tietoihin, digitaalisiin palveluihin sekä erilaisiin omahoidon muotoihin.

Virtuaaliklinikasta uusi terveyspalveluasoinnin kanava

Virtuaaliklinikka on toimintamalli, joka tarjoaa useissa tapauksissa sähköisen vaihtoehdon terveysasemäkäynnille tai puhelinoittoa. Virtuaaliklinikka on henkilökohtainen asoinnin kanava, joka analysoi omia potilastietoja sekä potilaan itse keräämiään hyvinvointi- ja terveystietoja.

Kansalainen saa verkkopohjaisen palvelun kautta lääketieteelliseen tietoon perustuvia, automaattisesti analysoituja neuvoja, hoitosuosituksia ja terveydentilasta esiin nousevia havaintoja, jotka on mahdollista välittää omalle terveysasemalle tai hoitavalle lääkärille. Näin terveydenhuollon ammattilaiset voivat tutustua potilaan kokonaistilanteeseen jo ennen varsinaista käyntiä, mikäli sille on tarvetta.

Virtuaaliklinikan automaattisina palveluina syntyy mm. henkilökohtainen sähköinen terveystarkastus ja alustava oirearvio, jotka tulisi vastedes tarjota maksetta kaikille kansalaisille.

Esimerkki: Hämeenlinnassa virtuaaliklinikka ja siihen liittyvät hoitopalvelut tulivat kaupunkilaisten käyttöön tammikuussa 2015. Klinikalla voi tehdä esimerkiksi terveystarkastuksen ja oirearvioinnin. Jo joulukuusta lähtien hämeenlinnalaiset ovat voineet tehdä verkossa flunssan ja virtsatieinfektion oireiden arvioita. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että asiakas vastaa kysymyksiin oireista ja taustalla ohjelma etsii potilaasta jo ennestään olevat potilaskertomukset. Näiden tietojen pohjalta asiakas saa suosituksen jatkotoimenpiteistä ja, jos se on lääketieteellisesti perustelua eikä riskejä ole, hän voi saada myös reseptin ilman näytteenottoa tai käyntiä vastaanotolla.

2. Vähähiilisyys ja resurssiviisaus rakentavat Suomen kilpailukykyä ja kasvua

Suomen on asetettava tavoitteekseen olla hiili-neutraali ja ympäristön kantokykyyn sopeutuva, resurssiviisas yhteiskunta viimeistään vuonna 2050. Kunnianhimoiset poliittiset tavoitteet ja muutosta tukeva lainsäädäntö luovat edellytykset uusiin innovaatioihin, teknologiseen harppaukseen ja kilpailukykyyn kohenemiseen nopeasti kasvavilla vihreän talouden markkinoilla. Samalla ne houkuttelevat uutta osaamista ja puhtaan teknologian investointeja – ja ennen kaikkea luovat Suomeen uusia työpaikkoja.

Miksi muutos on välttämätön?

Ilmastomuutos, kuudes sukupoltoaalto, luonnonvarojen hupeneminen ja hintaheilahtelut ovat globaaleja pitkäaikaisia haasteita, jotka uhkaavat ihmisten hyvinvointia ympäri maailmaa. Suomessa nämä ilmiöt muuttavat myös elinkeinon toimintaedellytyksiä, lisäävät tarvetta vahvistaa Suomen energia- ja raaka-aineomavaraisuutta, mutta samalla ne tuovat myös uusia liiketoimintamahdollisuuksia.

Päästöjen vähentämisen tarve ja raaka-aineiden riittävyyden turvaaminen ovat luoneet kasvavan globaalin cleantech-markkinan, joka tarjoaa nopeasti toimiville maille kilpailuedun ja yrityksille suuren kasvupotentiaalin. Tämän potentiaalin hyödyntämiseksi Suomen elinkeinopolitiikan tulisi viipymättä mahdollistaa uusien vähähiilisten ratkaisujen kilpailukyky kotimarkkinoilla ja kannustaa luonnonvarojen viisaaseen käyttöön, eli resurssiviisaiden toimintamallien käyttöönottoon. Toimivat kotimarkkinat ovat viennin menestymisen edellytys.

Vähähiiliset, energiatehokkaat ratkaisut ja uudet energiamuodot: aurinko-, tuuli-, bio- ja geoterminen energia, energian varastointi, liikenteen biopolttoaineet ja älykkäät liikenneratkaisut tulee nostaa Suomen energia- ja liikennepolitiikan perustaksi. Koska kysymyksessä on globaali ilmastohaaste ja alan teollisuuden tulee olla kilpailukykyinen kansainvälisillä markkinoilla, suomalaisten ratkaisujen tulee alusta lähtien tähdätä kansainväliseen levitykseen.

Uusiutuville energianlähteille on myös kansantaloudelliset perusteet. Suomi ostaa ulkomailta energiaa ja polttoaineita noin 8 miljardilla eurolla vuosittain. Kotimaisen uusiutuvan energian käytössä on suuri potentiaali, jonka käyttöä lisäämällä voidaan parantaa vaihtotasetta, huoltovarmuutta,

ympäristön tilaa ja aluetaloutta. Siirtyminen kotimaiseen uusiutuvaan energiaan myös työllistäisi merkittävän määrän suomalaisia. Suomen energia-alan johtavien professorien ryhmän laatiman Kasvua ja työllisyyttä uudella energiapolitiikalla -selvityksen mukaan Suomeen olisi mahdollista luoda 30 000 uutta työpaikkaa uusiutuvan energian ympärille vuoteen 2020 mennessä.

Luonnonvarojen hupeneminen asettaa paineita luonnonvarojen kulutuksen ja talouskasvun irtikytkentään: yhteiskuntamme ympäristökuormituksen on vähennyttävä, vaikka talous kasvaa. Kiertotalous on yksi tapa edistää irtikytkentää ja luonnonvarojen viisasta käyttöä. Kiertotaloudessa materiaalit ja niiden arvo säilyvät kierrossa mahdollisimman pitkään ja tuotteille luodaan lisäarvoa palveluilla ja älykkyydellä.

Kiertotalouden toimintamallit lisäävät materiaalien kiertoa, säästävät neitseellisiä raaka-aineita ja parantavat teollisuuden sekä koko Suomen kilpailukykyä.

Edelläkävijäryitykset maailmalla ovat saavuttaneet huomattavaa kilpailuetua hyödyntämällä kiertotalouden toimintamalleja. Myös Suomelle kiertotalous tarjoaa useiden miljardien eurojen kasvupotentiaalin. Jos onnistumme luomaan kunnianhimoisen kiertotalouden kotimarkkinat, voimme nousta kiertotalouden edelläkävijöiden joukkoon.

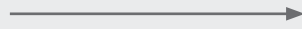
Hallituskauden tavoitteet ja kärkihankkeet

Pienestä koostaan huolimatta Suomi voi olla noiden ratkaisujen tarjoaja: korkea koulutus, vahva teknologiaosaaminen ja hyvä maine cleantech-toimijana antavat Suomelle mainiot lähtökohdat pärjätä kilpailussa – mutta eivät takaa onnistumista. Menestyksen esteitä Suomessa ovat uusien ratkaisujen hankala pääsy markkinoille ja esimerkiksi cleantech-kotimarkkinoiden puute. Poliittikka ei nykyisellään tue juhlapuheita cleantechin edistämisestä.

Valtio voi luoda edellytyksiä vähähiiliselle ja resurssiviisaalle talouskasvulle nopeasti ja vaikuttavasti. Kotimarkkinoita tulee kehittää vientiyrityksille näyttömahdollisuuksia tarjoavien referenssialueiden, vähähiilisyteen ja resurssiviisauteen tähtäävän kannusteiden kehittämisen sekä julkisten hankintojen kautta. Lainsäädännöllä tulee luoda raamit vähähiilisyystavoitteille, mutta ei määrittää haluttuja teknologioita. Tällöin yritykset voivat kilvoitella ratkaisuista kehittämällä omia teknologioitaan, mikä lisää Suomen innovaatiotoimintaa.

Sitran ehdotus**hallituskauden tavoitteeksi:**

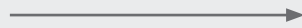
Lainsäädännöllä edistettävä vähähiilistä ja resurssiviisasta energiantuotantoa ja liikennettä

Kärkihanke:

Suomi toteuttaa cleantech-yrityksille kansainvälisen mittaluokan referenssialueita viennin vauhdittamiseksi

Sitran ehdotus**hallituskauden tavoitteeksi:**

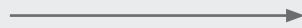
Julkiset hankinnat tukemaan uusien cleantech-innovaatioiden käyttöönottoa

Kärkihanke:

Riskirahoitusmekanismi helpottamaan uusien cleantech-ratkaisujen käyttöönottoa

Sitran ehdotus**hallituskauden tavoitteeksi:**

Kiertotalouden kotimarkkinat tukemaan talouskasvua

Kärkihanke:

Kannusteet nopeuttamaan kiertotalouden ratkaisujen syntymistä ja yleistymistä

Suomi toteuttaa cleantech-yrityksille kansainvälisen mittaluokan referenssialueita viennin vauhdittamiseksi

Suomen tavoitteena on olla cleantechin ja biotalouden edelläkävijä vuoteen 2025 mennessä. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää johdonmukaista politiikkaa ja päätöksiä.

Yksi tärkeimpiä keinoja vähähiilisten, energiatehokaiden ja resurssiviisaiden ratkaisujen edistämiseen ovat kansainvälisen mittaluokan referenssialueet teknologian kehittämiseksi ja vientiyritysten ponnahduslaudaksi.

Referenssialueella tarkoitetaan testaus- ja kokeilualueita, joilla yritykset voivat esitellä omia monistettavia cleantech-ratkaisujaan ja -toimintatapojaan. Suomalaisyrittäjiltä on tähän asti puuttunut alusta kansainvälisesti merkittävälle kokeiluille ja teknologiaratkaisuille, jonka kautta saataisiin vientiyrittäjille tärkeitä referenssejä eli näyttöjä.

Referenssialueen luomisessa tulisi keskittyä Suomen vahvuuksiin: vähähiilisen energiajärjestelmän ja älykkään liikenteen sekä biopolttoaineiden käyttöönottoon. Referenssialueiden mahdollistamiseksi tarvitaan

vähähiiliseen energiantuotantoon ja liikenteeseen kannustava lainsäädäntö ja lisää julkisia tutkimus- ja kehityspanostuksia.

Referenssialueita voi parhaimmillaan olla monenlaisia: yhdessä voidaan keskittyä uusiutuvan energian ratkaisuihin, toisessa uusiin älyliikenne-ratkaisuihin ja kolmannessa kiertotalouden edistämiseen.

Referenssialueiden mahdollistamiseen tarvitaan kannustava lainsäädäntö, joka velvoittaa Suomen siirtymään asteittain vähähiiliseen, älykkääseen energia- ja liikennejärjestelmään. Tällainen toimintaympäristö lisää yritysten liiketoimintaa ja vientiä sekä houkuttelee Suomeen uutta osaamista ja investointeja – samalla kun se vähentää Suomen päästöjä.

Ensimmäisenä askeleena tulee tehdä päätös luopua kivihiiilen käytöstä sähkön- ja lämmöntuotannossa sekä fossiilista polttoaineista julkisessa liikenteessä vuoteen 2025 mennessä.

Riskirahoitusmekanismi helpottamaan uusien cleantech-ratkaisujen käyttöönottoa

Julkisilla hankinnoilla on merkittävä rooli cleantech-kotimarkkinoiden luomisessa. Hankinnoilla voidaan kannustaa valtiota, kuntia sekä yrityksiä uusien puhtaan energian ratkaisujen käyttöönottoon ja resurssiviisautta parantaviin investointeihin. Valtio ja kunnat tekevät hankintoja yli 30 miljardilla eurolla vuodessa, mikä vastaa noin 20 prosenttia bruttokansantuotteesta. Monessa muussa maassa, kuten Yhdysvalloissa, Saksassa ja Tanskassa hankintoja käytetään jo onnistuneesti strategisina työkaluina uusien cleantech-innovaatioiden markkinoillepääsyn edistämiseksi.

Valtioneuvoston 13.6.2013 antama periaatepäätös kestävien ympäristö- ja energiaratkaisujen (cleantech-ratkaisut) edistämistä julkisissa hankinnoissa oli askel oikeaan suuntaan, mutta se velvoittaa ainoastaan valtion hankintaorganisaatioita. Valtion tulisi luoda ohjausmekanismeja tai kannusteita myös kuntakentälle, joiden toimesta suurin osa Suomen julkisista hankinnoista tehdään. Jos vaikka esimerkiksi kolme prosenttia hankintarahoituksesta käytettäisiin täysin uusiin cleantech-ratkaisuihin, se tarkoittaisi yli 900 miljoonan euron lisäystä cleantech-innovaatioiden markkinoillepääsyyn.

Valtio voi helpottaa cleantech-innovaatioiden markkinoillepääsyä ja leviämistä perustamalla julkisen riskirahoitusmekanismin. Mekanismi on tapa minimoida uusiin innovaatioihin liittyvä teknologiariski niin, että esimerkiksi julkisen sektorin toimijat voivat turvallisesti hankkia uutta teknologiaa ilman pelkoa taloudellisista tappioista.

Kansallinen riskirahoitusmekanismi takaa julkisia hankintoja silloin, kun valtio tai kunnat hankkivat vanhan, koetellun teknologian sijaan uutta cleantech-teknologiaa. Rahoitusmekanismi minimoi julkisten organisaatioiden

teknologiariskin ja houkuttelee investoimaan uusiin innovatiivisiin ratkaisuihin, joilla on myönteisiä vaikutuksia aluetalouteen, ympäristöön ja yritysten kilpailukykyyn. Hankinnoilla voidaan näin luoda mahdollisuuksia parhaiden paikallisten cleantech-ratkaisujen syntymiselle esimerkiksi liikenteessä, energiantuotannossa ja rakentamisessa.

Esimerkki: *Kun kunta suunnittelee voimalainvestointia, se voi joutua valitsemaan vanhan teknologian monopolitoinekatilan ja usean kotimaisen yrityksen toimittaman uudenlaisen cleantech-ratkaisun välillä. Ensimmäisiä on käytetty maailmalla jo pitkään ja se on ”koeteltua teknologiaa”, mikä ei edistä innovaatioita. Jälkimmäinen olisi ensimmäinen laatuaan, mutta sen avulla voitaisiin pienentää kasvihuonekaasupäästöjä ja taata kotimarkkina-referenssejä yrityksille sekä luoda kotimaahan uusia työpaikkoja.*

Uutta teknologiaa hankittaessa hankkija saattaa pelätä teknologiariskiä, sillä ratkaisu ei ole vielä missään käytössä. Jos kunta voi jakaa teknologiariskin kansallisen riskirahoitusmekanismin kautta, uudenlainen cleantech-investointi on kunnalle monella tavalla edullisempi. Riskirahoitusmekanismi voitaisiin toteuttaa esimerkiksi 100 miljoonan euron riskirahastona suuntaamalla nykyisiä tehoittomia ja säilyttäviä yritystukia uusien ratkaisujen käyttöönoton kannustamiseksi. Useissa tapauksissa teknologiariski ei kyseisessä hankinnassa edes toteutuisi, jolloin riskirahoitusta ei edes tarvittaisi, mutta kunnan päätöksenteon kannalta mahdollisen riskin jakaminen houkuttelisi cleantech-ratkaisun valintaan.

Kannusteet nopeuttamaan kiertotalouden ratkaisujen syntymistä ja yleistymistä

Hupenevat ja kallistuvat luonnonvarat luovat paineita siirtyä resurssiviisaaseen talouteen, ja materiaalien kiertoa edistävät kiertotalouden mallit tulevat kilpailukykyyn kannalta välttämättömiksi. Sitran ja McKinseyn selvityksen (2014) mukaan kiertotaloudella on Suomelle suuri taloudellinen potentiaali ja se mahdollistaa vuosittain vähintään 1,5–2,5 miljardin euron arvonlisän Suomen kansantaloudelle. Jotta tämä potentiaali saadaan käyttöön, tulee kiertotalouden edelläkävijämarkkinoita edistää kannusteilla. Tällöin kuluttajat luovat valinnoiltaan markkinan, johon yritykset tuottavat tuotteita ja palveluita.

Edelläkävijämarkkinat avaavat uusia liiketoimintamahdollisuuksia yrityksille ja tukevat niiden kansainvälistymistä – ja tällöin niiden kansantaloudellinen vaikutus on suuri.

Tulevan hallituskauden aikana on mahdollista luoda edellytyksiä kiertotaloudelle esimerkiksi ekologisella verouudistuksella. Ympäristön kannalta haitallisia tukia tulee poistaa ja laatia usean vuoden kattava suunnitelma verotuksen painopisteen siirtämisestä työn ja yrittämisen verotuksesta ympäristön kuormittamisen ja kulutuksen verotukseen.

3. Kannustimet mielekkääseen työhön ja tekemiseen kaikille

Taloutemme käy vajaateholla. Sadat tuhannet suomalaiset ovat opiskelu- ja työelämän ulkopuolella vailla mielekästä tekemistä, mikä käy sekä taloudellisesti että sosiaalisesti kalliiksi. Suomi tarvitsee uusia keinoja ja kannustimia, jotta taataan kansalaisten mahdollisuudet mielekkääseen tekemiseen ja sitä kautta perustoimeentuloon.

Suomen elinkeinorakenne, työpaikat ja ammatit ovat muutosten kourissa. Digitalous, teknologian kehitys ja uudennainen, osin jopa yksilötasolle ulottuva kansainvälinen kilpailu hävittävät osan nykyisistä ammateista ja työpaikoista, mutta luovat samalla uutta liiketoimintaa ja sen myötä uutta työtä. Jotta kaikki potentiaali saadaan käyttöön, työelämästä ja perusturvasta on tehtävä mielekäs ja kannustava.

Miksi muutos on välttämätön?

Kokoaikeisten töiden määrä ei ole merkittävästi kasvanut yli vuosikymmeneen – edes talouden nousujen aikana – mutta sen sijaan osa-aikainen työ ja pienimuotoinen yrittäjyys ovat yleistyneet. Epätyypillisissä työsuhteissa on jo 35 prosenttia työllisistä, ja työelämän ulkopuolella ml. opiskelijat noin 900 000 työikäistä suomalaista. Työikäisten määrä uhkaa Suomessa tulevina vuosina ja vuosikymmeninä vähentyä maahanmuutosta huolimatta. On vaikea nähdä, että trendit kääntyisivät, kun yritysten liiketoimintaympäristön muutokset jatkuvat nopeina.

Digitalous muokkaa työelämää ja työn sisältöjä, ammattikuntia syntyy ja kuolee nopeaan tahtiin.

Digitalisaatio ja automaatio ovat jo vieneet teollisuuden työpaikkoja ja tulevaisuudessa yhä enemmän myös muita keskipalkkaisia töitä. Vaikka toisille ammattiryhmille kehitys on tuhoisa, se myös avaa paljon uusia mahdollisuuksia. Ihmiset voivat keskittyä yhä enemmän luovaan, inhimillisyyttä ja intuitiota vaativaan työhön. Toisaalta se tarkoittaa sitä, että yhä useamman on hankittava uutta osaamista, uusi ammatti ja luotava oma työnsä.

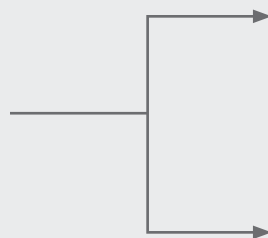
Suomalaiset työmarkkinamekanismit sekä työn verotuksen ja tulonsiirtojen kokonaisuus eivät vastaa työelämän nykytilaa ja tulevaisuuden muutoksia. Työmarkkinat ovat edelleen liian yksipuoliset, kun päävaihtoehtoina ovat jatkuva kokoaikatyö ja työttömyys. Kaikille työnteon välimuodoille näiden kahden ääripään välillä on luotava nykyistä paremmat edellytykset.

Hallituskauden tavoitteet ja kärkihankkeet

Työelämän muutoksessa myös järjestelmän pitää muuttua niin, että taataan kaikkien mahdollisuudet mielekkääseen tekemiseen ja toimeentuloon elämäntilanteesta riippumatta. Työnteon pitää olla kannustavaa ja kannattavaa. Poliitikko ja työelämä tarvitsevat uusia keinoja, joilla voidaan lisätä työnteon kannustavuutta, työvoiman tarjontaa ja toisaalta taata kansalaisille perustoimeentulo yksinkertaisesti ja helposti.

Sitran ehdotus hallituskauden tavoitteeksi:

Jokaisen työtunnin kannattavuutta tekijälleen parannetaan

Kärkihanke:

Kokeillaan perustuloa satunnaistetulla kenttäkokeella ympäri Suomea

Kärkihanke:

Uudistetaan työaikalainsäädäntö palvelemaan työntekijän ja työnantajan etua

Kokeillaan perustuloa satunnaistetulla kenttäkokeella ympäri Suomea

Työelämän muuttuessa, huoltosuhteen heikentyessä ja työelämän epävarmuuksien kasvaessa yksinkertaiselle perustulomallille on Suomessa kysyntää. Nykytilanteessa työttömyysturvalla on passivoiva vaikutus ja yritteliäisyydestä ja lyhyistä keikkatoista suorastaan rangaistaan hallinnollisilla rasitteilla ja etuuksien menetyksellä.

Sitra on tehnyt yhteistyössä Työeläkevakuuttajat TELAn ja ajatushautomo Tänkin kanssa selvityksen, jossa tarkastellaan perustulon kokeilemisen mahdollisuuksia ja esteitä. Selvityksen perusteella Sitra uskoo, että perustulo voi olla yksi ratkaisu työn tarjonnan lisäämiseksi ja erilaisten työn tekemisen muotojen mahdollistamiseksi niin, että jokainen työtunti on kannattava niin yksilön, työnantajan kuin kansantaloudenkin kannalta.

Perustulon kokeilemisen kautta päättäjät saavat vastauksia suomalaisen hyvinvointivaltion tulevaisuuden kannalta oleellisiin kysymyksiin: Mikä on perustulouudistuksen vaikutus pienituloisten työssäkäyntiin? Lisääkö perustulo kansalaisten turvallisuuden tunnetta ja elämänhallintaa? Tuleeko tilapäisten töiden vastaanottamisesta mielekäästä ja kannattavaa? Mahdollistaako perustulo entistä joustavamman siirtymiseen erilaisten töiden, osa-aikatyön, yrittäjyyden ja projektien välillä?

Jos haluamme tehdä tutkittuun tietoon pohjavia poliittisia päätöksiä, ainoa mahdollisuus on kokeilla perustuloa käytännössä, mutta jotta se on mahdollista, laissa täytyy sallia kenttäkokeiden toteutus. Lääketieteessä on kautta historian selvitetty kenttäkokeiden avulla, mikä sairauksien hoitokeinoista on tehokkain. Yhteiskuntia vaivaavat monet ongelmat, joiden parannuskeinoista saataisiin parhaiten selvää samantapaisilla satunnaistetuilla vertailukokeilla.

Nykyisin Suomessa kokeiluja ja hankkeita toteutetaan enimmäkseen pienillä alueilla tai tietynlaisissa yksiköissä, jolloin tulosten soveltaminen muualle ei onnistu parhaalla mahdollisella tavalla. Satunnaistettu ja riittävän laaja otanta poistaisi alueellisten ominaispiirteiden tuoman vertailtavuusesteen. Kenttäkokeiden salliminen politiikassa poistaisi näin esteitä hyvien käytäntöjen leviämiseltä: kun koe toteutetaan valvotuissa olosuhteissa ja otos on valittu riittävän satunnaisesti, tuloksesta saadaan tilastollisesti pätevä ja sitä voidaan soveltaa laajasti.

Kenttäkokeiden toteuttamiselle politiikassa on tällä hetkellä lainsäädännöllisiä esteitä, joista erityisen merkittäviä ovat perustuslain yhdenvertaisuusperiaatteesta seuraavat rajoitteet. Tutkimustiedon kerääminen on kuitenkin perustuslakivaliokunnan kannan mukaan hyväksyttävä syy yhdenvertaisuusperiaatteesta tinkimiselle.

Seuraavalla vaalikaudella olisi Sitran mukaan tärkeää laatia kenttäkoelaki, joka sallisi mm. perustulon kokeilemisen.

Uudistetaan työaikalainsäädäntö palvelemaan työntekijän ja työnantajan etua

Suomentyölainsäädäntö on laadittu olosuhteisiin, joissa suuri osa työstä oli valmistavaa teollisuustyötä suurissa yrityksissä. Tuolloin elettiin nykyistä suljetummassa taloudessa, jossa kansainvälinen kilpailu oli paljon nykyistä rajoitetumpaa, työurat samalla työnantajalla olivat pitkiä ja yleinen koulutustaso oli varsin matala.

Nyt työelämää muokkaavat globaalitalous, digitalisaation läpileikkaava vaikutus yritystoimintaan ja työhön, palveluelinkeinojen suhteellisen osuuden kasvu ja työsuhteiden monimuotoisuus. Samalla ansiotyön ja yrittäjyyden raja hämärtyy, asiantuntijatyö lisääntyy ja työn sidos fyysiseen työpaikkaan heikkenee. Kaiken tämän seurauksena keskeisten käsitteiden, kuten työ-sopimuksen, työajan ja työpaikan sisältö ja merkitys on arvioitava uudelleen.

Nykyinen työaikalainsäädäntö on monimutkainen, yksityiskohtainen ja monelta osin vanhentunut kokonaisuus, jota olisi voitava yksinkertaistaa ja selkeyttää. Vielä tärkeämpää olisi arvioida uudelleen tämän sää-telyn tavoitteet ja menettelytavat nykypäivän ja tulevaisuuden työelämän näkökulmasta.

Työajan sovittaminen palvelujen kysynnän ja tuotantoprosessien vaihtelun mukaan on sekä työntekijöiden että työnantajien etu. Selkeän ja joustavan sää-telyn tulisi tehdä työajan sovittaminen mahdollisimman helpoksi. On myös huomattu, että yksilölliset vaikutusmahdollisuudet työaikoihin vähentävät sairauspoissa-olujen määrää. Kysyntää vastaavalla työajan vaihtelulla voi olla myös positiivisia työllisyysvaikutuksia. Tilapäisistä työaikojen muutoksista sopiminen yritystasolla on yksi keino välttää irtisanomisia taantumana oloissa. Työ ja yritystoiminta muuttuvat yleisesti suuntaan, jossa laatu on tärkeämpää kuin tuotantoon käytetty aika. Työajan seurannasta kannattaa siten siirtyä enemmän tulosten seurantaan.

Työelämää koskevan sää-telyn uudistaminen voitaisiin aloittaa toimialakohtaisilla kokeiluilla. Niissä työntekijä- ja työnantajapuoli sopisivat toimialalle soveltuvista tavoista kokeilla paikallisesti työaikoja, jotka vastaisivat joustavasti esimerkiksi kysynnän vaihtelusta aiheutuvia tarpeita. Jotta työelämän pelisäännöt kokonaisuudessaan vastaisivat paremmin erittäin nopeasti muuttuvia työmarkkinoita, olisi kiireellistä, että työehtosopimusten osapuolet ryhtyisivät arvioimaan nykyisen työaikasää-telyn uudistamistarpeita.

4. Strateginen ja ketterä hallinto ratkaisee viheliäisiä ongelmia ja toteuttaa rakenteellisia uudistuksia

Suomella on edessään isoja rakenteellisia uudistuksia, joista selviämiseen tarvitaan ennakoivaa, johdonmukaista ja yhtenäistä valtionhallintoa sekä strategisempaa ohjausta hallitusohjelmasta.

Pitkittynyt talouden taantuma on tehnyt näkyväksi, kuinka tuskallista rakenteellisten uudistusten tekeminen on Suomessa. Pitkjänteisten reformien sijaan poliittinen päätöksenteko keskittyy liian usein lyhyen aikavälin sektorikohtaisiin kysymyksiin. Päätösten implementointi on hidasta ja yhteiskunnallisten ongelmien ratkominen hajoaa liian usein ministeriöiden väliin.

Toisin sanoen samaan aikaan, kun yhteiskunnan haasteet ovat muuttuneet monisyisemmiksi ja niiden ratkaiseminen vaatisi entistä tiiviimpää poikkihallinnollista yhteistyötä, ministeriöiden itsenäisyys ja erillisyydet ovat kasvanut.

Nykyisenkaltainen kehysohjaus ei tue hallituksen budjetin kautta toteuttamaa yhteiskuntapolitiikan linjausta ja resurssien kohdennusta. Ratkaisu ongelmaan voisi löytyä uudenlaisesta hallitusohjelmapiirustuksesta ja menokehyspäätösten korvaamisesta hallituksen päättämällä toimitasuunnitelmalla, joka olisi kehyspäätöstä kattavampi ja josta kävisi selvästi ilmi hallituksen keskeiset finanssipoliittiset tavoitteet.

Miksi muutos on välttämätön?

Yhteiskunnan uudistaminen ei onnistu ilman keskuhallinnon ja sen johtamisen uudistamista. Jo aiemmin tässä paperissa mainitut isot kysymykset, kuten ilmastomuutoksen torjuminen, ennakoivan terveydenhoidon kehittäminen ja työelämän murros, vaativat kaikki yli hallituskausien ulottuvaa strategista, pitkjänteistä ja poikkihallinnollista yhteistyötä. Keskushallintoamme ei ole rakennettu globaalia, moninapaista, keskinäisriippuvaista ja nopeasti muuttuvaa maailmaa varten. Rakenteelliset uudistukset eivät etene, koska yritämme vastata uuden maailman haasteisiin vanhan maailman työkalupakilla.

Suomen kaltaiselle pienelle ja vientivetoiselle maalle uudistuminen on suorastaan elinehto. Meidän on oltava suurempia maita strategisempia ja ketterämpiä pärjätäksemme yhä tiukemmassa globaalissa kilpailussa.

Valtio voi olla strategisesti ketterä, mikäli se kykenee ratkaisemaan kolme asiaa. Ensinnäkin päätöksenteon edellytyksenä tulee olla hyvä ja tietoon perustuva analyysi toimintaympäristöstä sekä näkemystä tulevaisuudesta.

Toiseksi valtionhallinnon tulee hyödyntää ja kohdentaa rajallisia resurssejaan tehokkaasti sekä joustavasti. Kolmanneksi hallitukselta vaaditaan kollektiivista sitoutumista, jotta kokonaisuuden kannalta syntyy optimaalisia päätöksiä ja sitoumuksia.

Hallituskauden tavoitteet ja kärkihankkeet

Suomen hallituksen kollektiivinen sitoutuminen keskeisiin tavoitteisiin edellyttää yhteistä agenda ja kannusteita. Siksi hallitusohjelmaa onkin uudistettava niin, että siitä muodostuu myös hallituksen yhteinen strateginen agenda, jossa on korkeintaan viisi poikkiyhteiskunnallista prioriteettia (LIITE 1). Strategisten tavoitteiden tulisi ylittää yli hallituskausien (10–20 vuoden perspektiivi), sillä suurten rakenteellisten tai systeemisten muutosten tekeminen ei voi olla sidottu yhteen, pisimmillään neljän vuoden hallituskauteen.

Strategisten tavoitteiden laadinnassa on tärkeää hyödyntää tietopohjana muun muassa kansallisen ennakointiprosessin ja tulevaisuusksatsojen antia.

Hallitusohjelman strateginen agenda toimii pohjana hallituskauden politiikkatavoitteille, jotka olisi syytä rajata esimerkiksi kymmeneen tavoitteeseen, joita toteutetaan kärkihankkeiden avulla. Kullekin hallitusohjelman (hallinnonrajat ylittävälle) politiikkatavoitteelle tulisi nimittää vastuuministeri ja sen toimeenpanoa ohjaava ministeriryhmä, jonka valmistelutyötä kansliapäällikkökokous tukee.

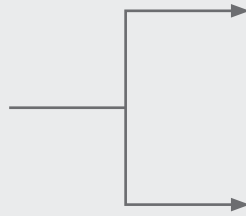
Itse hallitusohjelma välttäisi menemästä tavoitteiden toimenpidesuunnitelmaan vaan tämä toteutuisi hallituksen toimitasuunnitelmassa, joka integroi hallitusohjelman taloudelliset ja sisällölliset päämäärät, mukaan lukien julkisen talouden suunnitelman.

Edellä mainituilla toimilla toteutuisi hallituksen strategiaproessi, jota valtioneuvoston kanslian ja ministeriöiden kaikki resurssit sekä prosessit tukisivat. Tämä osaltaan tiivistäisi ministeriöiden yhteistyötä ja tehostaisi päätösten toimeenpanoa sekä uudistusten tekemistä.

Pidemmillä aikavälillä tämä toimintatapa edesauttaisi siirtymistä yhtenäiseen valtioneuvostoon Ruotsin ja muun maailman mukaan.

Sitran ehdotus hallituskauden tavoitteeksi:

Ministeriöiden yhteistyön tiivistäminen strategisen hallitusohjelman toimeenpanossa ja poliittisen päätöksenteon tietopohjan laajentaminen.

Kärkihanke:

Kansallinen ennakointiprosessi osaksi poliittista päätöksentekoa

Kärkihanke:

Laki satunnaistetuista kenttäkokeista (ks. sivu 9)

Kansallinen ennakointiprosessi osaksi poliittista päätöksentekoa

Nopeasti muuttuva, keskinäisriippuvainen maailma asettaa uudenlaisia tiedontarpeita myös päätöksentekijöille. Tarvitaan työkaluja, jotka auttavat havaitsemaan muutoksia monimutkaisessa toimintaympäristössä ja antavat valmiutta kehittää niihin tuoreita ratkaisumalleja päätöksenteon pohjaksi.

Suomessa tehdään erinomaista ennakointia sekä julkisten että yksityisten tahojen toimesta. Ennakointi ei ole pelkästään tulevaisuuteen varautumista vaan se on ennen kaikkea erilaisten mahdollisuuksien ja kehityskulkujen ymmärtämistä. Parhaiten ennakoinnissa ovatkin onnistuneet tahot, jotka ovat aktiivisesti itse luoneet haluamansa kaltaisen tulevaisuuden valintojensa kautta. Näihin valintoihin kansallinen ennakointiprosessi tarjoaa tietoa ja tukea.

Uudistettu kansallinen ennakointiprosessi kokoaa yhteen ennakkoinnin eri tahot Suomessa laajasti ja tuottaa ajan hermolta näkemyksiä ja tuloksia päätöksentekijöiden käyttöön. Ennakointiprosessin tulosten ja tulevaisuuskatsauksien hyödyntäminen olisi tärkeää jo puolueiden vaaliohjelmissa. Yhä tärkeämmäksi se käy niissä nivelkohdissa, joissa päätöksenteon suuntaa tarkistetaan, jotta käytössä on yhteinen tilannekuva päätöksenteon pohjaksi. Viisas yhteiskunta ja hallinto ymmärtävät maailman muutosta pitkällä perspektiivillä ja toimii nykyhetkessä ketterästi.

5. Kansalainen omistaa, hyödyntää sekä valvoo itseään koskevaa tietoa

Jos hallinnosta halutaan nykyistä osallistavampi ja uudistumiskykyisempi, kansalaisten tulee saada itseään koskeva tieto omaan käyttöönsä ja hallintaansa. Tämä edistää uudenlaisten, yksilöllisten, asiakaslähtöisten ja kansalaisten osallisuuteen perustuvien palvelujen kehittämistä. Samalla ihmisille annetaan välineet valvoa, mitä viranomaiset heidän tiedoillaan tekevät.

Miksi muutos on välttämätön?

Meistä kaikista kerätään jatkuvasti lukuisia erilaisia tietoja, kuten ostotietoja, liikennetietoja, teletietoja, terveystietoja ja taloustietoja. Yhteiskunnan digitalisoituessa kerätyn tiedon määrä on kasvanut nopeasti ja tulee edelleen kasvaamaan. Nämä tietomäärät avaavat lukuisia mahdollisuuksia uudenlaisten yksilöllisten, asiakaslähtöisten ja osallistavien palvelujen kehittämiseen. Samalla kerätty tieto antaa kansalaiselle huomattavasti aiempaa enemmän välineitä hallita omaa elämäänsä ja edistää hyvinvointiaan parhaaksi katsomillaan tavoilla.

Kerätyn tiedon määrän kasvaessa kysymys tietojen hallinnasta nousee tärkeämmäksi kuin koskaan aikaisemmin. Yksilöä koskevien tietojen omistajuuden siirtäminen viranomaisilta kansalaisille on radikaali ajattelutavan muutos,

jolla on perustavanlaatuisia yhteiskunnallisia ja sosiaalisia vaikutuksia. Samalla se on välttämätön uudistus, jos hallintoa halutaan kehittää nykyistä osallistavammaksi ja uudistumiskykyisemmäksi.

Hallituskauden tavoitteet ja kärkihankkeet

Seuraavalla hallituskaudella siitä, että kansalainen omistaa lähtökohtaisesti itseään koskevan tiedon, pitää tulla läpileikkaava periaate kaikessa uudessa lainsäädännössä. Omiin tietojen hyödyntämisenäkökulma pitää ottaa lainsäädännössä tasaveroiseksi yksityisyyden suojan rinnalle ja luoda yhtenäiset standardit henkilötietojen käsittelyyn. Lainsäädännössä tulee säännellä kansalaisten oikeutta ja pääsyä heistä itsestään kerättyyn tietoon ja oikeutta siirtää sitä edelleen itselle tai muille tahoille uudelleen käytettäväksi.

Kansalaisen omistaessa tietonsa yksittäiset viranomaiset, esimerkiksi poliisi, verottaja tai lääkäri, saavat oikeuden tietoihin käyttötapauskohteisesti, tehtäviinsä liittyen. Jos kansalaisen henkilötiedot on tallennettu yhteen paikkaan ja ihmisellä on itsellään oikeus nähdä tiedot, hän voi myös valvoa, kuka tietoja on kulloinkin tarkastellut. Koska kansalainen pystyy itse valvomaan tietojensa virheettömyyttä, tämä parantaa myös tiedon laatua. Kansalaisen valvoessa omia tietojaan väärinkäytösten riski pienenee.

Sitran ehdotus hallituskauden tavoitteeksi:

Ihmisen oikeus omistaa oma datansa saadaan läpileikkaavaksi periaatteeksi lainsäädännössä

Kärkihanke:

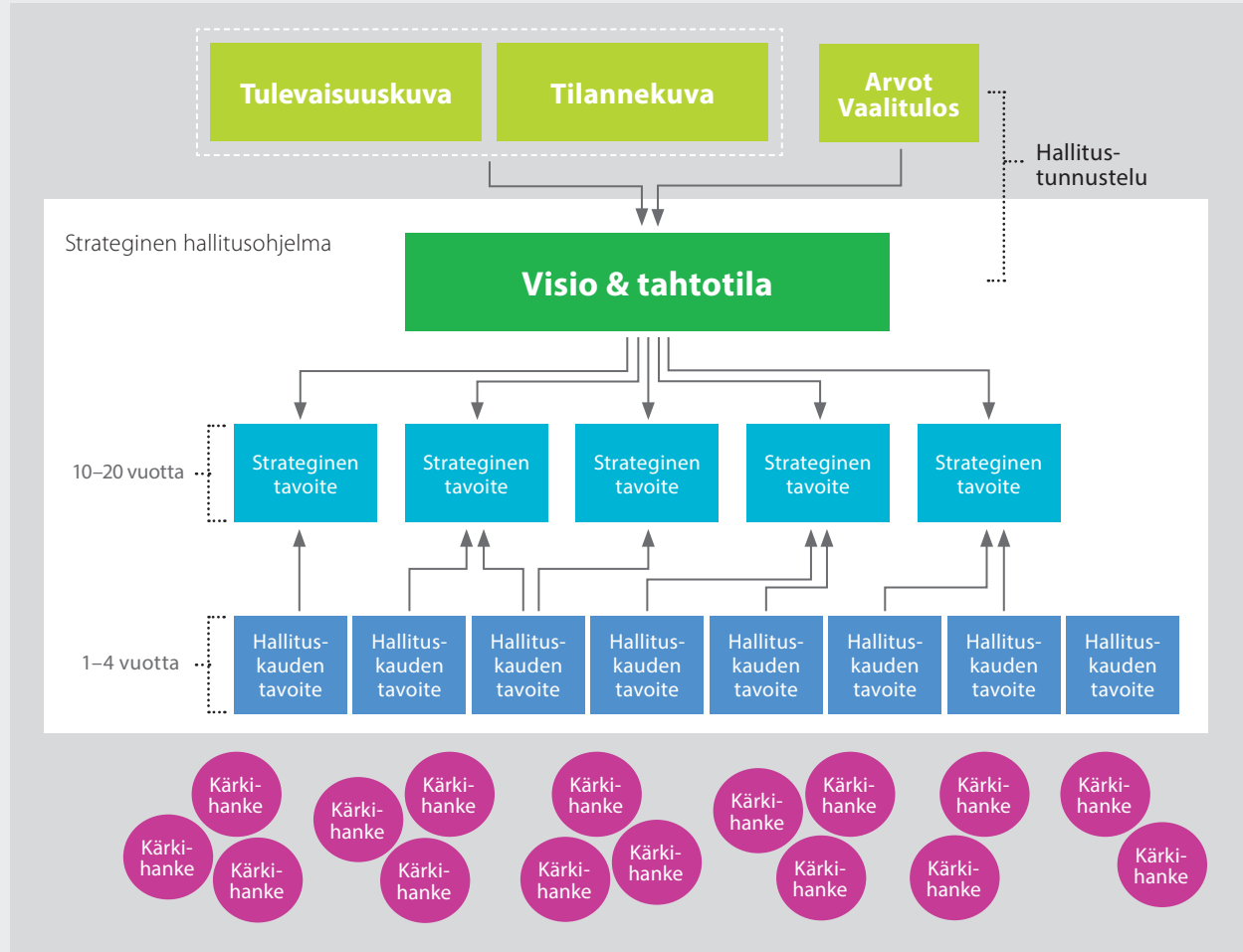
Kansalaisen palvelunäkymä laajamittaisesti tuotantoon

Kansalaisen palvelunäkymä laajamittaisesti tuotantoon

Palvelunäkymä on käyttöliittymä, jonka kautta kansalainen pääsee näkemään ja käyttämään muun muassa henkilötietojaan, terveystietojaan ja viranomaisten rekisteritietoja. Palvelunäkymän kautta kansalaisen, yrittäjän ja virkamiehen omat tiedot ja sähköiset asiointipalvelut ovat saavutettavissa yhdestä paikasta, yhden käyttöliittymän kautta. Palvelunäkymään voidaan koota paitsi julkiset palvelut myös kansalaisen valitsemia yksityisiä palveluja. Sen kautta kansalainen voi viestiä viranomaisten kanssa ja saada muistutuksia tai suosituksia palvelujen käytöstä. Kansalaisen palvelunäkymän demoversio julkistettiin alkuvuonna 2015 ja palvelun beta-versio on tarkoitus julkaista syksyllä 2015.

Liite 1: Sitran malli strategisesta hallitustyöstä

Rakenne ja käsitteet

Yhteenveto Sitran ehdotuksista

